

Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ 5-9 (10) КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ**

ПРИРОДОЗНАВЧСТВО

5 клас

Укладач: Таранченко О.М., д.п.н., старший науковий співробітник
лабораторії сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки
НАПН України

Київ – 2014

Навчальні програми
для 5-9 (10) класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів
для дітей зі зниженим слухом

ПРИРОДОЗНАВСТВО

5 клас

Пояснювальна записка

Програму навчального предмета «Природознавство» 5 класу шкіл для дітей зі зниженим слухом укладено з відповідними адаптаціями на основі програми для загальноосвітніх навчальних закладів¹ та згідно з вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти. Предмет «Природознавство» в 5 класі продовжує природознавства чий курс початкової школи. Передбачається, що здобуття нових знань, а також узагальнення, розширення і поглиблення природничих знань, умінь і навичок, набутих у початковій школі, забезпечать достатню основу для вивчення біології, хімії, географії, фізики як самостійних предметів у 6-9 класах.

Основна мета навчального предмета «Природознавство» в 5 класі – формування природознавчої компетентності учнів через засвоєння системи інтегрованих знань про природу і людину, основ екологічних знань, удосконалення способів навчально-пізнавальної діяльності, розвиток ціннісних орієнтацій у ставленні до природи.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких основних завдань: формування ключових і предметних компетентностей; формування цілісної природничо-наукової картини світу, що охоплює систему знань, уявлень про закономірності у природі та місце людини в ній; засвоєння і поглиблення знань про різноманіття об'єктів і явищ природи, зв'язок між явищами живої і неживої природи, зміни природного середовища під впливом людини; оволодіння й удосконалення уміннями проводити спостереження, досліди, вимірювання; виховання позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природи, прагнення діяти в навколишньому середовищі відповідно до екологічних норм поведінки; застосування знань про природу в повсякденному житті для збереження навколишнього середовища та соціально-відповідальної поведінки в ній, адаптації до умов проживання на певній території.

Розподіл годин учитель може здійснювати самостійно, змінювати порядок вивчення тем, послідовність вивчення питань у межах теми, пропонувати власну тематику природознавчих досліджень.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти у програмі предмета «Природознавство» визначено такі змістові лінії: «Методи пізнання природи. Природознавство – комплекс наук про природу»; «Об'єкти і явища природи. Природні й

---

¹ Розробники програми «Природознавство» для загальноосвітніх навчальних закладів: Сак Т. В., Гільберг Т. Г., Крячко І. П., Бескова Н. В., Фіцайло С. С.

штучні системи»; «Земля – планета Сонячної системи. Умови життя на Землі»; «Людина і природа. Природне середовище і життя людини. Охорона і збереження природи».

Навчально-пізнавальний процес необхідно спрямовувати на формування в учнів загальнонавчальних умінь і навичок та ключових компетенцій. У цьому пріоритетами є: діяльнісний підхід, використання для пізнання навколишнього світу різних методів і прийомів, робота з різними джерелами інформації для розв'язування проблемних завдань. Для засвоєння навчального змісту предмета «Природознавство» особливе значення мають такі методи і прийоми навчальної діяльності школярів, як спостереження, проведення нескладних дослідів, вимірювань, практичні роботи тощо. З навчальною метою доцільно використовувати місцевий природознавчий та краєзнавчий матеріал, проводити екскурсії у природу, населеним пунктом, до краєзнавчого або природничого музею, планетарію.

Розвитково-корекційні завдання курсу полягають у формуванні розумових здібностей учнів зі зниженим слухом, мовленнєвих умінь і навичок (словесної мови, ЖМ), емоційної сфери школярів, саморегуляції та самовираження відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини. У загальноосвітніх закладах для дітей з порушеннями слуху словесна і жестова мови використовуються як рівноправні засоби навчання та спілкування і застосовуються тією мірою, що є необхідною для ефективного здійснення навчально-виховного процесу. Однак, у навчально-виховному процесі шкіл для дітей зі зниженим слухом має переважати навчання словесного мовлення, оскільки, за такої умови значно розширюються можливості соціалізації, загального та інтелектуального розвитку дітей цієї категорії. Під час уроку вчитель має стежити за правильністю й чіткістю вимови учнями звуків, закріплювати виразність, плавність, нормальну швидкість їхнього усного мовлення. Жестова мова має використовуватися тією мірою, за якої сприймання учнями навчального матеріалу оптимально полегшиться. Забезпечення єдності словесної та жестової мов, з урахуванням психофізичного стану та індивідуальних можливостей учнів з порушеннями слуху, створює умови, необхідні для засвоєння знань, умінь і навичок.

ПРИРОДОЗНАВСТВО

5 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів	Корекційно-розвивальна лінія
<p>ВСТУП Науки, що вивчають природу. Методи вивчення природи. Обладнання для вивчення природи. Практичні заняття Ознайомлення з довідковими виданнями з природничих наук різних типів: атласи географічних карт, атласи-визначники рослин і тварин, науково-популярна література</p>	<p>Учень: <i>Називає (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя):</i> природничі науки (біологію, фізику, хімію, географію, астрономію, екологію); методи вивчення природи (спостереження, експеримент, вимірювання); обладнання для вивчення природи (лабораторне обладнання, збільшувальні та вимірювальні прилади); імена вчених-</p>	<p>Уточнення природничих уявлень в процесі навчальної діяльності; збагачення словника поняттями, набутими при вивченні природознавства; розширення досвіду сприйняття фактів з об'єктивної дійсності. Розвиток сприймання і розуміння записів і розповіді (пояснення) вчителя;</p>

<p>природознавчого змісту, хрестоматії з природознавства, Інтернет-ресурси тощо. Ознайомлення з простим обладнанням для природничо-наукових спостережень та дослідів.</p> <p>Дослідницький практикум</p> <p>Складання переліку побутових вимірювальних приладів (1-2) та здійснення вимірювання за допомогою одного з них.</p>	<p>натуралістів (2-3); <i>Називає (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя):</i> лабораторного обладнання, вимірювальних і збільшувальних приладів; <i>розповідає (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя) про</i> призначення простого обладнання (лупи, термометра, лінійки,) для природничо-наукових спостережень та дослідів; <i>пояснює (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя)</i> прикладне значення досягнень у галузі природничих наук; <i>дотримується</i> правил безпечного використання лабораторного обладнання.</p>	<p>навичок запам'ятовування і відтворення вивченого. Збагачення словникового запасу відповідно до змісту теми. Формування самостійності під час виконання практичних робіт. Розвиток слухового сприймання за допомогою звукопідсилюючих апаратів індивідуального користування на протязі уроку. Формування навичок використовувати додаткові джерела інформації</p>
<p>Демонстрації вимірювальних і збільшуваних приладів, лабораторного обладнання Організація спостережень за тілами живої та неживої природи</p>		
<p>РОЗДІЛ І. ТІЛА, РЕЧОВИНИ ТА ЯВИЩА НАВКОЛО НАС</p>		
<p>Тіла навколо нас. Характеристики тіла, їх вимірювання. Речовини. Фізичні властивості речовин. Властивості твердих тіл, рідин і газів. Атоми і хімічні елементи. Молекули. Рух молекул. Дифузія. Різноманітність речовин. Поняття про прості та складні речовини, неорганічні та органічні речовини. Чисті речовини і суміші. Способи розділення сумішей.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>Вимірювання маси та розмірів різних тіл.</p>	<p>Учень: <i>називає (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя):</i> характеристики тіла (форма, розміри, маса, об'єм); прилади та інструменти для вимірювання розмірів та маси тіл; фізичні властивості речовин (колір, блиск, запах, агрегатний стан); властивості газів (не зберігають форми, займають весь представлений їм простір); властивості рідин (не зберігають форми, зберігають об'єм, текучі); властивості твердих тіл (зберігають форму та об'єм); найпоширеніші в природі хімічні елементи (2-3); способи розділення сумішей</p>	<p>Розвиток вміння аналізувати взаємозалежності між явищами. Формування вміння порівнювати, тіла і речовини, класифікувати за властивостями, розкривати причинно-наслідкові зв'язки певних явищ. Формування самостійності під час виконання практичних робіт. Поповнення словникового запасу відповідно до теми. Розвиток слухового сприймання за допомогою звукопідсилюючої апаратури індивідуального</p>

<p>Розділення сумішей фільтруванням.</p>	<p>(відстоювання, фільтрування, випаровування); наводить приклади (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя): тіл і речовин, що оточують людину; чистих речовин і сумішей (2-3); неорганічних та органічних речовин (2-3); уміє: користуватися приладами для вимірювання маси і розмірів тіла; розділяти суміш фільтруванням; дотримується правил: безпечного використання хімічного посуду.</p>	<p>користування; автоматизація читання з губ. Закріплення вміння зчитувати з губ мовлення вчителя та учнів класу. Розвиток вміння будувати логічні запитання з теми.</p>
<p>Демонстрації: зразків природних і рукотворних тіл; чистих речовин, сумішей; моделей молекул; способів розділення сумішей; фізичних і хімічних явищ. Організація спостережень за явищами природи.</p>		
<p>РОЗДІЛ II. ВСЕСВІТ</p>		
<p>Сонячна система. Сонце – центральне тіло Сонячної системи, найближча до нас зоря. Планети. Планети земної групи. Планети-гіганти. Супутники планет. Зоряне небо. Сузір'я зоряного неба. Велика і Мала Ведмедиці. Полярна зоря. Горизонт. Сторони горизонту . Компас. Зоряні системи – галактики. Галактика. Всесвіт. Уявлення давніх людей про Всесвіт. Сучасні уявлення про Всесвіт. Вивчення Всесвіту людиною.</p> <p>Практичні заняття Орієнтування на місцевості з допомогою компаса.</p>	<p>Учень: називає (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя): тіла, що входять до складу Сонячної системи; планети Сонячної системи; дослідників космосу (Ю. Гагарін, Л. Каденюк); розпізнає планети на фотографіях і плакатах, Землю за фотографіями; порівнює (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя): планети Сонячної системи за розмірами; показує на карті зоряного неба: Полярну зорю, сузір'я Великої та Малої Ведмедиці; використовує: вивчену природничо-наукову лексику (співвідносить відповідні поняття словесно, ЖМ, дактилем); знає про: потреби пізнання Всесвіту,</p>	<p>Формування навичок володіння зорово-просторовим сприйняттям при роботі з картографічним матеріалом. Формування пізнавальної активності у вивченні природи; усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків природних явищ. Формування елементарних уявлень про абстрактні поняття. Збагачення словникового запасу на матеріалі теми.</p>

	астрономічних та космічних досліджень; уявлення стародавніх людей про Землю і Всесвіт; <i>визначає</i> сторони горизонту за допомогою компаса.	
<p>Демонстрації: карти зоряного неба; моделі Сонячної системи; фотографій галактик, планет, Місяця; приладів для вивчення Всесвіту</p> <p>Організація спостережень за змінами вигляду зоряного неба впродовж календарного року; сузір'ями Малої та Великої Ведмедиці.</p>		
<p>РОЗДІЛ ІІІ. ЗЕМЛЯ – ПЛАНЕТА СОНЯЧНОЇ СИСТЕМИ</p>		
<p>Тема 1. Земля як планета Форма і розміри Землі. Глобус – модель Землі. Внутрішня будова Землі. Рухи Землі. Пори року. Місяць – супутник Землі. Способи зображення Землі. Масштаб. Ґрунт, його значення. Утворення ґрунту. Властивості ґрунту. Догляд за ґрунтом. Повітря – суміш газів. Значення повітря. Властивості повітря. Вода на Землі. Властивості води. Три стани води. Кругообіг води. Вода – розчинник. Розчинні й нерозчинні речовини. Розчини в природі. Вода – розчинник. Значення води у природі. Використання води людиною.</p> <p>Практичні заняття: Знаходження на карті та глобусі екватора, полюсів, півкуль. Знаходження на карті та глобусі материків і частин світу; географічних об'єктів.</p>	<p>Учень: <i>називає (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя):</i> форму і розміри Землі; рухи Землі; фази Місяця; причини змін пір року; способи зображення Землі; материки та частини світу; склад ґрунту, повітря, повітря, води; <i>пояснює (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя):</i> зміну дня і ночі; зміну пір року; зміни фаз Місяця; <i>має уявлення про:</i> внутрішню будову Землі; результати власних спостережень і дослідів; утворення ґрунту; кругообіг води у природі; значення води, повітря, ґрунту; значення сонячного світла і тепла для живої природи; <i>розрізняє:</i> на глобусі Північну і Південну півкулі, екватор, полюси; <i>показує на глобусі та географічній карті:</i> материки і частини світу; найбільші географічні об'єкти (гори, річки, рівнини, моря, океани); екватор, півкулі, полюси; <i>використовує:</i> вивчену природничо-наукову</p>	<p>Розвиток прагнення пізнавати природу Землі. Розвиток навичок розкривати причинно-наслідкові зв'язки в природі обумовлені змінами дня і ночі; змінами пір року. Розвиток мовлення та слухового сприймання: сприймання на слух за допомогою звукопідсилюючої апаратури знайомих слів, словосполучень, невеликих фраз. Розширення словникового запасу за темою. Формування вміння за допомогою вчителя та самостійно стежити за власною вимовою. Розвиток вміння зчитувати з губ мовлення вчителя та учнів класу; логічних запитань за темою.</p>

<p>Дослідницький практикум Вивчення розчинності речовин: глини, олії, лимонної кислоти; розчинення цукру (солі) у воді.</p>	<p>лексику в самостійних усних повідомленнях (словесно, ЖМ, дактилем);</p>	
<p>Демонстрації: обертання Землі навколо осі; обертання Землі навколо Сонця за допомогою телурія; залежність освітлення від кута падіння сонячних променів; дослідів, які ілюструють зміну освітлення півкуль Землі впродовж року; фотографії Землі з орбітальних станцій і космічних апаратів, Місяця у різні фази, місячного і сонячного затемнення; дослідів, що демонструють властивості ґрунту, властивості та рух повітря, розчинність речовин. Організація спостережень: за повертанням листя і квітів рослин до Сонця; нагріванням тіл променями Сонця.</p>		
<p>Тема 2. Планета Земля як середовище життя організмів Організм і його властивості. Різноманітність організмів: Рослини, Тварини, Гриби, Бактерії. Середовище життя. Чинники середовища. Вплив на організми чинників неживої природи. Пристосування організмів до періодичних змін умов середовища. Різноманітність середовищ життя. Наземно-повітряне середовище, пристосування живих організмів до життя у ньому. Водне середовище життя. Пристосування організмів до життя у воді. Ґрунтове середовище життя. Пристосування організмів до життя у ґрунті. Вплив на організми чинників живої природи. Взаємозв'язки між організмами. Угруповання організмів. Екосистеми. Рослинний і тваринний світ своєї місцевості.</p>	<p>Учень: <i>називає (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя) властивості організмів; чинники середовища (світло, температура, вода); основні середовища життя; наводить приклади (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя): пристосування організмів до періодичних змін умов середовища (листопад, зимова сплячка, зміна забарвлення хутра, перельоти птахів); пристосування організмів до різних умов середовищ життя, природних і штучних екосистем; розповідає (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя) про: пристосування організмів до різних умов середовища життя; вплив на організм чинників живої природи своєї місцевості; розпізнає найпоширеніші рослини і тварини своєї</i></p>	<p>Розвиток аналізуючого спостереження за об'єктами живої і неживої природи; пізнавальної активності у вивченні природи; усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків природних явищ. Формування вміння правильної будови речень в невеликих описах. Формування вміння досліджувати об'єкти природи за допомогою різних відчуттів. Формування вміння побудови діалогу з вчителем та учнями; розширення словникового запасу та правильної вимови нових слів. Поповнення словникового запасу відповідно до теми.</p>

<p>Дослідницький практикум Дослідження впливу температури, світла і вологості на проростання насіння. Екскурсія (відповідно до місцевих умов) до зоопарку, живого куточку, краєзнавчого музею, на ферму тощо.</p>	<p>місцевості; отруйні рослини, гриби, тварини своєї місцевості;</p>	
<p>Демонстрації: клітинної будови організмів; колекцій зображень (у тому числі електронних) рослин, грибів, тварин, бактерій. Організація спостережень за основними властивостями живих організмів.</p>		
<p>Тема 3. Людина на планеті Земля Людина – частина природи. Зв'язок людини з природою. Зміни в природі, що виникають унаслідок дії природних чинників і діяльності людини. Екологічні проблеми та їх розв'язування (збереження біологічного різноманіття, боротьба зі знищенням лісів і опустелюванням, захист планети від забруднення різних видів). Охорона природи. Червона книга України. Заповідники, заказники, національні парки та їх значення для збереження природи Землі. Практичні роботи Складання Червоної книги своєї місцевості.</p>	<p>Учень: <i>називає (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя):</i> джерела забруднення навколишнього середовища; наслідки забруднення навколишнього середовища; природоохоронні об'єкти й території свого регіону; <i>наводить приклади (словесно, ЖМ, дактилем) (за допомогою простих запитань вчителя):</i> впливу людини на природу і природи на людину; рослин і тварин своєї місцевості, що їх занесено до Червоної книги України; <i>виявляє</i> бережливе ставлення до природи; <i>дотримується</i> екологічних норм поведінки у природі.</p>	<p>Формування навичок розкривати причинно-наслідкових зв'язків у природі (причини і наслідки забруднення навколишнього середовища) тощо. Збагачення словникового запасу на матеріалі тем, що вивчаються. Формування умінь і навичок сприймати звернене мовлення. Розвиток пам'яті на предметно-образному і словесному матеріалі, що вивчається. Конкретизація уявлень про природні об'єкти. Формування практичної діяльності з охорони природи. Виховання свідомого бажання берегти природу України.</p>
<p>Демонстрації: зображень рідкісних рослин та тварин своєї місцевості, що їх занесено до Червоної книги України; відеоматеріалів про екологічні проблеми та шляхи їх розв'язування, охорону природи, природоохоронні території України. Організація спостережень: за природоохоронною діяльністю людей у своїй місцевості.</p>		